

ATLAS INTERNATIONAL CONGRESSON SOCIAL SCIENCES 8.
ISSN - 2616 - 936X

TÜRKİYE'DE HARF İNKÎLABI ve MİLLET MEKTEPLERİ

LETTER REVOLUTION and NATIONAL SCHOOLS İN TURKEY

Dr. Oğuz KALAFAT

Millî Eğitim Bakanlığı

Orcid No: 0000-0002-2341-6290

ÖZET

Türkler tarih boyunca farklı alfabeler kullanmıştır. Bu farklı alfabe kullanımı Türklerin yaşadıkları bölgeye göre etkileşiminden kaynaklanmıştır. Orta Asya'da kullanılan Göktürk ve Uygur alfabelerinden sonra Anadolu ve Orta Doğu'ya Selçuklularla gelen Türkler bu bölgedeki halklarla etkileşime geçmiştir. Bu etkileşim içinde en önemli ögelerden birisi kültürel ilişkiler olmuştur. Kültürel anlamda ilişkilerin oluşmasında dilin kullanımı ön planda olduğundan toplumlar arası sözsel varlık kısmi de olsa değişikliğe uğramıştır. Bu etkileşim uzun sürdüğünden dolayı Türkler önce Farsça'dan daha sonra XVI. yüzyılda Hilafet'in Osmanlı Devleti'ne geçmesiyle Arapça'dan etkilenmiştir. Türklerin Sünni İslam inancı neticesinde yalın dil Türkçe hem Farsça'dan hem de Arapça'dan etkilenerek yeni bir gramer olan "Osmanlıca" türemiştir. Ayrıca son dönemlerde Osmanlı-Fransız ilişkilerinden dolayı Fransızca sözcük gruplarının da Türkçe'ye girdiği görülmüştür. Birçok dilin etkisi altında Türkçe ağdalı bir dil haline gelmiştir. Osmanlı Devleti döneminde bu durumun düzeltilmesi için bazı girişimler olmuş fakat başarılamamıştır. Türkiye Cumhuriyeti kurulduktan sonra bazı değişimler yaşanmıştır. Cumhuriyeti kuran Kadro'nun Türk halkının okuma-yazma durumunu geliştirmek için planlamış olduğu Latin harflerine dayalı "Harf İnkılabı", 1 Kasım 1928 tarihinde TBMM'de kabul edilmiş ve ülke genelinde yeni harflerin öğretilmesi için çalışmalar başlatılmıştır. Yeni harflerin öğretimi için çeşitli yaygın eğitim kurslarıyla "Millet Mektepleri" açılmış ve hızla bu değişim sağlanmaya çalışılmıştır.

Anahtar kelimeler: Latin Alfabesi, Harf İnkılabı, Millet Mektepleri, İnkılap, Osmanlıca.

ABSTRACT

Turks have used different alphabets throughout history. These alphabets originated from the interaction of Turks according to the region they live in. After the Göktürk and Uygur alphabets used in Central Asia, the Turks who came to Anatolia and the Middle East with the Seljuks interacted with the peoples of this region. One of the most important elements in this interaction has been cultural relations. Since the use of language is at the forefront in the formation of cultural relations, the verbal existence between societies has changed, albeit partially. Since this interaction lasted for a long time, Turks first came to Persian and then to XVI. Century, when the Caliphate passed to the Ottoman Empire, it was influenced by Arabic. As a result of the Sunni Islam belief of the Turks, plain language Turkish was influenced by both Persian and Arabic, and a new grammar, "Ottoman Turkish", was derived. In addition, it has been observed that French word groups have also entered Turkish due to the Ottoman-French relations recently. Under the influence of many languages, Turkish has become a grandiloquent language. During the Ottoman period, there were some attempts to correct this situation, but they were not succeeded. Some changes after the establishment of

the Republic of Turkey has experienced. The "Letter Revolution" based on Latin letters, which was planned by the Staff who founded the Republic to improve the literacy status of the Turkish people, was accepted in the Turkish Grand National Assembly on November 1, 1928, and studies were initiated to teach new letters throughout the country. “Nation Schools” were opened with various non-formal education courses for the teaching of new letters and this change was tried to be achieved rapidly.

Keywords: Latin Alphabet, Letter Revolution, Nation Schools, Revolution, Ottoman Turkish.

ARAŞTIRMA VE BULGULAR

A. HARF İNKILABINI ZORUNLU KILAN TARİHSEL NEDENLER ve GELİŞMELER

Türkler tarih boyunca bulundukları kültür çevrelerine göre çeşitli alfabeler kullanmıştır. Bunların en bilinenleri Orta Asya’da kullanılan Göktürk ve Uygur alfabeleri olmuş ve İslamiyet’i kabul ettikten sonra Arap alfabesi ön plana çıkmıştır (Mert, 2015).

Osmanlı ve Oğuz Türklerinin Anadolu’ya hâkim olmadan önce ve sonrasında kullandığı alfabe Orta Asya kökenli Türkçe kısa cümleli, sade ifadeliydi. İslam dininin kabulünden sonra bazı kelime grupları Türkçe’ye girmeye başlasa da genel kullanım açısından bütün tabirlerin Türkçe olduğu görülmekteydi. İlerleyen dönemlerde Türkçe, medreselerin de etkisiyle Arapça’dan ve yaşadığı bölgeye komşuluğu nedeniyle Farsça’dan etkilenmiştir. Bununla birlikte Ortadoğu ve Arap Yarımadası’nın XVI. yüzyıldan sonra hâkimiyetini ele geçiren Osmanlı Devleti hem bölgesel hem de İslam dininin etkileriyle Arapça’nın kullanımı etkinleştirmiş ve hatta bu dilden etkilenerek Arap alfabesini kullanmaya başlamıştır (Ergin, 1977). Bu durum hem Farsça hem de Arapça’dan etkilenen Osmanlıca dediğimiz dilin oluşmasına ve zamanla *ağdalı olmasına*[1] neden olduğu da görülmüştür.

Arap kökenli alfabenin okuma ve yazmada doğurduğu güçlükler ve bu alfabenin Türkçe’nin ses kurallarına uygun olmaması bazı sıkıntılar yaratmıştır. Osmanlı Türkçesi’nin zorluğu sadece kâğıda geçirilirken kullanılan yazıyla sınırlı olmamış ve hatta dilin kendisi, sadece Farsça ve Arapça’dan geçen kelimelerle değil, aynı zamanda ifadeler ve hatta dilbilgisi kurallarıyla da ağır ve yapay bir hale gelmiştir. Osmanlı Devleti’nde kullanılan dil XVII. yüzyıldan itibaren ağır, katı ve ağdalı bir yapıya bürünmüştür. Resmî kullanım için karmaşık ve zor; bununla birlikte benzetmeler ve yapmacık ifadeler fazlaca kullanılmıştır. Osmanlı düzyazısı genel anlamda bozulmuş, şaşaalı bir hale dönüşmüştür (Lewis, 2009).[2]

---

[1]Ergin konuyla ilgili olarak; “*Bunu başka bir misalle de izah edebiliriz. Meselâ Türkçe’de tüm herkesin bildiği ve kullandığı bir güneş tabiri varken Arapça* ***Şems’i****, Farsça* ***hur, hurşit, afitap*** *ve* ***mihir’i*** *de alınmış ve bu sebeple 5 farklı tabir kullanılmıştır. Yine başka örnek sadece* ***güneş*** *gibi parlak diyecek yerde* ***şemsi tâbnn, hurşidi dırehşan, âfitap cihantap, mihri münir*** *gibi lüzumsuz ve faydasız terkipler yapmak zorunda kalınmıştır*” demiştir. Bkz. Ergin, **a.g.e.**, C. 3, s. 1743-1744; Bayur’a göre, Osmanlı’da genel kültür işlerini güçleştiren, Arapça ve Farsça pek çok kelime ile birlikte bu dillerin gramer ve türlü kurallarını öğrenmek zorunda bulunulmasıydı. Osmanlı dili birtakım etki ve özentiler yüzünden zamanın deyişine göre *Öz Türkçe*’den ayrıldığı ölçüde gençlere verilecek kültür, gereksiz bir şekilde ağırlaşmıştır (Bayur, 1991).

[2]Osmanlı dilinin kullandığı alfabe matbaacılık konusunda zorluklara neden olmuştur. Basım konusunda yaşanan bu zorlukları aşmak için Tanzimat sonrası Encümeni Daniş ile başlayan süreçte Munif Paşa, Ahmet Vefik Paşa, Ebuzziya Tevfik ve Şemsettin Sami gibi isimler çalışmışlardır. Yalnız yaptıkları çalışma himaye edilmediğinden herkes tarafından kabul görmemiştir. Meşrutiyet sonrası Latin harfleri kabulü yolundaki istekler hem

Osmanlı Devleti, Lale Devri içerisinde 1727 yılında matbaayı kullanılmaya başlanmış ve Tanzimat Dönemi'nde 1831 yılında *Takvim-i Vekayi* adı altında Türkçe gazete çıkarılmıştır. Özellikle 1839 yılında Tanzimat Fermanı kabul edilmiştir. Tanzimat Döneminden itibaren matbaanın kullanılmasıyla basım-yayın işleri de çoğalmıştır. Matbaanın Osmanlı kültür hayatına girmesiyle Türkçe'nin yazılış ve okunuş tarzlarının sadeleştirilmesi konusu gündeme taşınmıştı. Hatta bunun için de Arap harflerinin terkini ve Latin harflerinin kabulüne giden teşebbüsler ve müracaatlar olmuştu (Ergin, 1977). Böylelikle Osmanlı Devleti'nde Türkçe'nin sadeleştirilmesi tartışmaları bu dönemde başlamıştır.

Tanzimat dönemi ve öncesinde medreselerin eğitim dili Arapça ve devlet okullarında ise Arapça ile Farsça ön plana alınarak okutulmuştur. Bu kurumlarda diğer dillere göre Türkçe ders saatlerine daha az yer verilmiştir. Tıp okullarında ve 1868 yılında açılan Galatasaray Sultanisi'nde derslerin çoğu Fransızca olarak işlenmiştir. Cemaat okulları ise kendi dillerinde öğretim yapmış ve Türkçe'ye yer vermemiştir. Bunlara karşın Türk halkının konuştuğu dil ise Türkçe olmuştur.[3] Osmanlı Devleti'nde var olan diller çeşitlilik gösterdiğinden dil birliği durumu söz konusu olmamıştır.

Sultan Abdülaziz döneminde (1861-1876) Cevdet Paşa'nın yazmış olduğu Türkçe temelli "*Mecelle*", hukuk yönünden bir ilim dili olabileceğini göstermiştir. Mecellenin şerh ve izahı için yazılan kitaplar da Türkçe yazılmıştır. Tıp terimlerinin Fransızca yerine Türkçe olması ile ilgili Maarif Vekâlet'ince "*Talimat*" da[4] yayınlamıştır (Karal, 2011). Bu düzenlemeler Türkçe'nin ön plana çıkmasında önemli somut gelişmeler olarak karşımıza çıkmıştır.

Yazıyı değiştirme ve düzeltme işleri, Tanzimat sonrası Kafkasya'dan gelen Fetih Ali Ahunhof (Ahunzade)[5] ile başlamış hatta bu konuda devlete layiha vermiştir. Münif Paşa[6] ise bu konuda devlete bir rapor sunmuştur. Namık Kemal, Latin harflerinin kabulü ile ilgili yazılar yazmış ve Encümen-i Daniş'te *vav* ve *kef* harfleri ile ilgili çalışmalar yapmıştır (Ergin, 1977).[7] Yazıyı değiştirme ve düzeltme girişimleri, Tanzimat ve Meşrutiyet dönemlerinde devlet tarafından pek kabul görmemiş ve hatta sonuçsuz kalmıştır.

İmparatorluk hem de Halifelik sistemi engelleriyle karşılaşmıştır. Musullu Davut tarafından Mebusan Meclisine verilen risale ile Latin harflerinin kabulü ise dikkat çekmemiştir. Bu teklifleri İstepan Karayan ve Binbaşı Hidayet İsmail de yapmış olmasına rağmen sonuç alınamamıştır. Harbiye Nazırı Enver Paşa'da orduda muharebeyi kolaylaştırmak için harf yazım şekli ileriye sürmüştür. Fakat tüm girişimler gerçekleştirilememiştir (Ergin, 1977).

[3]O dönemde halk Türkçe konuşmakta idi. Ayrıca İstanbul'da ve taşralarda da Türkçe konuşulmakta idi. Ziya Paşa, bu durumla alakalı olarak "*acaba bizim mensup olduğumuz milletin bir şiiri ve lisanı var mıdır?*" demiş ve nazım ve nesirlerde kullanılan kelimelerin üçte birinin Türkçe olmadığını belirtmiştir (Karal, 2011). Sorgu hâkimi davalıya konuşulan Türkçe ile soru sorar cevap alır ama resmi tutanağı yazıp davalı veya davacıya okuduğunda Arapça tercümesi olarak imzalatır. Bu durumda davalı ve davacı hiçbir şey anlamaz (Sungu, 1940).

[4]Öğretim üyeleri, nezaret tarafından seçilecek kitapları Türkçe, Arapça ve Türkçelerini bulamadığı terimlerin Fransızca olarak aynı şekilde kabul edecek ve öğrenciye anlatacaklardır (Karal, Islahat Fermanı Devri (1861-1876), 2011).

[5]Türk Dünyası'nda önemli bir yeri olan dilci, şair, edip, eleştirmen, düşünür ve siyasi Türkçülüğün ileri gelen şahsiyetlerinden biri olan Mirza Fethali Ahundzade, milliyetçiliğin ve özellikle Türkçülüğün Rus baskısı altında kalan Azerbaycan'ın Orta çağ karanlığını yaşadığı, cehaletin yayıldığı bir dönemde yazdığı eserler, yayınladığı makaleler, verdiği mücadelelerle Türk milli şuurunu uyandırmaya ve yaymaya çalışmıştır. 1978 tarihinde vefat etmiştir (Uca, 2001).

[6]1828 yılında Antep'te doğmuştur. 1863 yılında Cemiyet-i Tedrisiye-i Osmaniye'yi kurmuş ve *Mecmua-i Funun Dergisi*'ni çıkarmıştır. Münif Paşa, Tanzimat'ın döneminde kullandığı sade dil ile ön plana çıkmıştır. Pedogoji ile ilgili makaleleri bulunmaktadır. İstanbul Üniversitesi'nde dersler de vermiştir (**İslam Ansiklopedisi**, 1989).

[7]Hüseyin Cahit ve Abdullah Cevdet gibi yazarlar Arap alfabesinin bırakılarak Latin alfabesine geçilmesini düşünmüşlerdir (Kırpık, 2014).

Tanzimat döneminde Osmanlıcılık ideolojisi benimsenmiş ve devlet tarafından yürütülen politikalarda göz önünde tutulmuştur. Osmanlıcılık ideolojisi devlet tarafından benimsense de devlet açıkça Osmanlı unsurları arasında sağlam bir birliktelik duygusu yaratabilmek açısından Türkçe'nin gücünden, birleştirici işlevinden yararlanmak istememiştir (Toprak, 2009). Buna rağmen Meşrutiyet Döneminde Meclis-i Mebusan'da Mithat Paşa ve 28 arkadaşının hazırlayıp teklif ettiği Kanun-i Esasi 23 Aralık 1876 tarihinde kabul edilmiştir. Adı geçen anayasa'nın 18. maddesinde; *Tebaa-i Osmaniye'nin hidematı devlette istihdam olunmak için devletin lisanı resmisi olan Türkçeyi bilmeleri şarttır* denilmiş ve Türkçe resmi dil olarak kabul edilmiştir (Kili, 2000). Bu anayasanın yürürlüğe girmesi ile birlikte Meclis-i Mebusan'da çalıştırılmak üzere Türkçe tutanak yazabilen ve gayrimüslim mebusların konuşmalarını çeviri yapabilecek personel çalıştırılmasına da başlanmıştır.

Meşrutiyet Dönemi'nde dilin sadeleşmesi ve Türkçe dilinin ön plana çıkarılması ile ilgili olarak tartışmalar devam etmiştir. Şemsettin Sami bu konuda şu değerlendirmeyi yapmıştır;[8] "*Dedik, yine tekrar ediyoruz: Dilimiz pek güzel bir dildir. Söylenişe göre kural çerçevesinde düzeltilmesine çalışsak dilin güzelliğine uygun gelişmiş bir edebiyata kavuşacağımıza şüphe yoktur*" (Sami, 1897). Arapça ve Farsça'nın üstünlüğüne karşı Türkçeyi savunanlardan Enver Ziya Karal'ın aktardığı Lastik Sait'in[9] söylemiş olduğu kıta bu tartışmaların ne kadar sert geçtiğini göstermektedir (Karal, Birinci Meşrutiyet ve İstibdat Devri, 2011).

"*Arapça isteyen Urbana gitsin,*

Acemce isteyen İran'a gitsin,

Firengiler Firengistan'a gitsin,

Ki biz Türk'üz bize Türki gerek."

Kültür işlerine II. Meşrutiyet sonrası da gereken önem verilmiş ama Cumhuriyet'in ilanına kadar fazla ve esaslı değişiklikler yapılamamıştır. Birinci Dünya Savaşı esnasında Enver Paşa'da isteği üzerine Türkçe'yi bitişik olmayan, Arap alfabesinin harflerinin başta ortada sonda yazımları ile ilgili olarak "*bir sese bir harf"* tekniğine uygun yazım tekniği oluşturmak istenmiştir. Hatta bu yazım tekniği, ordu içi yazışmalarda kullanılmak istesen de bu durum ertelenmiştir. Bu olay daha sonraları *Ordu Elifbası*, *Hatt-ı Cedit*, *Enver Paşa Yazısı* olarak da adlandırılmıştır. Bu dönemde harflerin özelliklerini bilenler eski usulde yazmanın zor olduğunu belirtmişlerdir. Savaş bittiğinde bu çalışmanın yeniden yapılması durumundan dolayı geçici olarak vazgeçilmiştir (Bayur, 1991).

Mütareke dönemine kadar geçen sürede alfabe konusunda fikir yürütenler iki gruba ayrılmıştır. Birinci gruba göre, Arap alfabesi Türk dili için yetersizdir. Bu nedenle Arap alfabesinde bazı değişiklikler ve yenilikler yapılmalıdır. Bu görüştekiler Arap alfabesinin

---

[8]1850 yılında doğmuştur. Tanzimat ve Meşrutiyet dönemlerinde yaşamış önemli bir edebiyatçı'dır. Ansiklopedi ve sözlük çalışmalarıyla zamanının dil âlimi sayılan Sami,"Kamus-u Turki" adıyla dönemin en zengin sözlüğünü hazırlamıştır. "Taaşşuk-ı Talat ve Fitnat" adında ilk yerli romanında yazarıdır. İlmi ve edebi birçok eseri olan Sami, 1904 yılında vefat etmiştir (Bilgin, 2007).

[9]1848 tarihinde İstanbul'da doğmuştur. Asıl adı Mehmet Said olmakla beraber, babasına nisbetle "Kemal Paşa-zade Said" diye tanınmıştır. Daha çok "Kemal Paşazade" olarak anılmasına rağmen, muhtemelen tahkir edici bir gayretin eseri kendisine takılan "lastik" lakabıyla, "Lastik Said" diye de bilinmektedir. İlk zamanlar devlet memuru olan Lastik Said, daha sonra Osmanlı Devleti'nin iki önemli yüksekokulu olan "Mekteb-i Mülkiye" ve "Mekteb-i Hukuk'ta" ders vermiştir. Önce Tasvir-i Efkâr'da (1862-1870) Namık Kemal'in yanında çalışmıştır. 1870-1873 tarihleri arasında yine Filip Efendi ile beraber "Hakayiku'l-Vekayi" gazetesini çıkarmıştır. Said Bey, Vakit ve Tarik gazetelerinde başyazarlık yapmıştır. Said Bey'in yazılarında parlak bir üslubu, akıcı bir ifadesi vardır. Hacı İbrahim Efendi ile kalem tartışmalarına girerek dilde Türkçülüğü, yabancı kelime ve terkiplerden arındırılmış bir Türkçe'yi savunmuştur. Türkçe için yazdığı şiiri ise en bilinen eseridir (İnalcık, 1993).

ıslah edilmesini istemişlerdir. İkinci gruba göre ise, Arap alfabesi Türk dilinin yapısına uygun düşmemektedir, Arap alfabesinde bazı değişiklikler yapılsa dahi iyi sonuçlar alınması mümkün değildir. Bu görüştekilere göre tek çare Arap alfabesinin tamamen kaldırılarak yerine Latin Alfabesi'nin alınması fikriydi (Korkmaz, 1974). O dönemin önde gelen fikir adamlarından Ziya Paşa'da[10] Arap alfabesinden Latin alfabesine geçilmesi gerektiğini savunmuştur (Ulu, 2014 & Demircan, 1992 & Gökalp, 1910).

Ulusal Bağımsızlık Savaşı'nın örgütlenme aşamasında Erzurum'da Mustafa Kemal Paşa, 7-8 Temmuz 1919 gece yarısında, Mazhar Müfit'i elinde defter olduğunu görünce milli mücadele zaferle sonuçlandıktan sonra yapacaklarını not ettirmiştir. Bunların arasında Latin Alfabesi'nin kabulü de notlar arasında yerini almıştır.[11] 1922 yılında Mustafa Kemal Batı Cephesi ziyaretinden dönerken Dr. Adnan Adıvar'a Lâtin harflerinin kabul edilmesinden şu şekilde söz etmiş; "*Adnan, sen bana Tıbbiye ve Ordu'nun en önde Batılaştığını ve bu nedenle ilerde olduğundan bahsederdin. Biz şimdi tüm memleketi batılılaştıracağız*" ve Latin harf değişikliğinin gerekliliğini ortaya koymuştur (Adıvar, 1962).

Mustafa Kemal, Cumhuriyet'in ilanı sonrası ülkenin ekonomik bakımdan yoksul olduğunu biliyordu. Ülkenin ayakta kalabilmesi için siyasi bağımsızlıkla beraber ekonomik bağımsızlığının da kazanılması için İktisat Vekili Mahmut Esat Bozkurt'un girişimi ve Mustafa Kemal'in desteği ile beraber 17 Şubat 1923 tarihinde İzmir'de *Türkiye İktisat Kongresi* düzenlenmiştir (Tokgöz, 2009). 21 Şubat 1923 tarihinde Türkiye İktisat Kongresi Kazım Karabekir'in başkanlığında devam ederken alfabe değişikliği ile ilgili ilk girişim gerçekleşmiştir. Adı geçen kongrede ekonomi ile ilgili ülkenin gündemindeki gelişmeler tartışılırken, Arap alfabesinin terki ve Lâtin alfabesinin kabulü teklifi başkanlığa sunulmuştur. Cumhuriyet döneminde alfabe ile ilgili ilk örneği oluşturan bu durum kongrenin işçi delegelerinden İzmirli Ali Nazmi ve iki arkadaşı tarafından verilmiştir. Teklif, Kazım Karabekir tarafından *Lâtin harflerinin İslam birliğini bozacağı* gerekçesiyle okunmamış ve gündem dışı kalmıştır (Avcı, 2000 & Korkmaz, 1974).

25 Şubat 1924 tarihinde o yılın bütçesi Büyük Millet Meclisi'nde görüşülürken İzmir milletvekili Şükrü Saraçoğlu Bey, büyük fedakârlık yapılmasına rağmen halkın hâlâ okuma yazma bilmediğini söylemiştir. Yine 1925 yılı Maarif Bütçesi görüşülürken Maarif Vekili Şükrü Saraçoğlu Bey, harf meselesi hakkında gelen sorulara şu an konuşmanın fayda değil zarar getireceğini belirtmiştir (Sırrı, 1985).

1926 yılında TBMM'de Uluslararası Saat ve Takvim kullanılması yasaları kabul edilmiş ve yine 17 Şubat 1926 tarihinde "Türk Medeni Kanunu" meclisten geçmiştir. Bu yeni adımlar, Türk toplumunun batılılaşması adına atılmış adımlar olarak karşımıza çıkmıştır (Şimşir, 2008). Ayrıca 1926 yılında sadece Türkiye'de değil Türk Dünyası'nda da alfabe ve yazı tartışmaları alevlenmiştir. Nitekim 26 Şubat 1926 tarihinde Azerbaycan'ın başkenti Bakü'de düzenlenen Uluslararası Türkoloji Kongresi'nde tartışılan en önemli konu Arap harflerinin

---

[10]Diyarbakır Askeri Rüştiyesi, İdadisi ve İstanbul Baytar Mektebi'nde okuyan Ziya Gökalp, 1876-1924 yılları arası İttihat ve Terakki Fırkası'nda yöneticilik yapmıştır. Darülfünun'da Sosyoloji dersleri okutmuştur. Milliyetçilik ve Türkçülük benimsediği akım olmuştur. İçtimaiyat, Milli Tetebbular, Yeni Mecmua, Küçük Mecmua gibi dergileri çıkarmış veya öncülük etmiştir. Türkçülüğün Esasları, Türk Medeniyet Tarihi, Türkleşmek-Muassırlaşma-İslamlaşmak adlı önemli eserleri vardır. Atatürk, halkçılık, laiklik, garpçılık, milli eğitim, dilin sadeleşmesi, Türkçe ezan, Kadın hakları gibi konularda Ziya Gökalp'ten etkilenmiştir (Akyüz, 1982).

[11]Bu olayı Mustafa Kemal, Çankaya yemeklerinde bir gün dile getirmiş ve şunları söylemiştir; "*Bu Mazhar Müfit yok mu, Latin hurufu kabul edilecek dediğim ve bunları not etmesini söylediğim zaman defterini koltuğunun altına almış ve bana hayalperest olduğumu söylemişti*" (Kansu, 2009).

yerine Latin harflerinin kullanılması fikri olmuştur. Türkiye'de bu kongreden etkilenmiştir (Castagne, 1926). Almanya'dan teknik eğitim konusunda rapor hazırlaması için davet edilen Dr. Kühne 1926 yılındaki raporunda, yazı ve alfabe konusunda şunları belirtmiştir (Wilson, 2005):

> "*Türkler kendilerine yakın Macar ve Fin dillerinde olduğu gibi Batı uygarlığına katılma işini kolaylaştırmak için transkripsiyon'u (çeviri yazı) kabul etmelidir.*"

22 Mart 1926 tarihinde TBMM'de "Maarif Teşkilatına Dair Kanun" görüşmelerinde söz alan Maarif Vekili Mustafa Necati, Latin harfleri konusunun devletin meselesi ve siyasetin çözeceği bir durum olduğunu belirtmiştir.[12] Yine aynı yılda kabul edilen Maarif Teşkilatına Dair Kanun'da bir "*Dil Encümeni*" kurulması da yer almıştır. Adı geçen bu kanunun birinci maddesine göre dil encümeni hükmü şu şekildedir (Resmi Gazete, 1926):

> "*Türk dili ve buna müteallik bilcümle ilmî meseleler ile iştigal etmek üzere Maarif Vekâleti'nde bir dil heyeti teşkil edilmiştir. Heyet azalarının ne suretle tayin edilecekleri ve vazifelerinin hududu icra Vekilleri Heyetince yapılacak bir talimatname ile gösterilir.*"

Latin harflerinin alınması ve uygulanması fikri, Hükümetçe 1927 yılında kararlaştırılmıştır (Özerdim, 1998). Ağustos 1927'de ise TBMM Başkan Yardımcısı Hasan Bey kamuoyuna Latin harflerinin alınacağını açıklamıştır (Rossi, 1929). Bu durum Latin harfleri konusunda ilk defa devlet temsilcisinin yapmış olduğu resmi bir açıklama olarak karşımıza çıkmıştır. Ekim 1927'de de İsmet İnönü, Cumhuriyet Halk Partisi Kongresi'nde yazı devriminin düşünüldüğünü söylemiştir (Toynbee, 1929).

Türk modernleşmesinin en önemli öncüllerinden biri, Harf devriminin ilk adımı 20 Mayıs 1928 tarihinde milletlerarası rakamların kabul edilmesiyle atılmış ve Mustafa Kemal Paşa'nın talimatıyla Türk Alfabesinin hazırlanması için bir komisyon kurulmuştur (Ertan, 2011).

1928 yılında "*Lisanımızda Latin harflerinin suret ve imkânı tatbikini düşünmek üzere*" Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Paşa'nın emri ile kurulan *Dil Encümeni*, ilk toplantısını 28 Haziran 1928 tarihinde Maarif Vekâleti binasının Müfettişlik odasında yapmıştır (Hâkimiyet-i Milliye, 1928). Üyelerinin Cumhurbaşkanı tarafından seçildiği bu Encümen, ilk toplantısını Atatürk'ün başkanlığında yapmıştır. Dil Encümeni'nde Falih Rıfkı Atay, Fazıl Ahmet Aykaç, Ahmet Cevat Emre, Mehmet Emin Erişigil, İbrahim Grantay, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Rağıp Hulusi Özdem, İhsan Sungu ve Ruşen Eşref Ünaydın görev almıştır (Ergin, 1977). Adı geçen bu komisyon Fransız, İngiliz, Alman, Macar gibi birçok milletin alfabelerini incelemiş ve birisi "*Gramer Hakkında Rapor*", diğeri ise "*Elifba Raporu*" olmak üzere iki rapor hazırlamıştır. Hazırlanan "Elifba Raporu", yeni Türk alfabesi konusunda ilk resmi ve bilimsel rapor olma özelliğini taşımıştır (Tongul, 2004). Ayrıca komisyondan seçilen 3 kişiden "*Latin Alfabesi Komisyonu*" oluşturulmuştur. Başbakan İsmet İnönü'de, 17- 19 Temmuz 1928 tarihlerinde "Alfabe Komisyonu" toplantılarına katılıp, yeni alfabeye "*Türk Alfabesi*" adını vermiştir.

Atatürk, Latin harflerinin Türkçeye uygulanması için çalışmaları yakından takip etmiştir. Hatta bu konuda bazı düzeltme ve kolay öğrenme konularında bazı önerileri de olmuştur. Dil Encümeni, 1928 Ağustos başlarında Atatürk'e ve kamuoyuna alfabe tasarısını sunmuştur. 9-

[12] Mustafa Necati, konuşmasında; "*Latin hurufu meselesi doğrudan doğruya Devletin siyasi meselesidir. Bu mesele, tarafim ve sizler tarafından etraflıca değerlendirilmeden ortaya konması veya teklif edilmesi doğru değidir*" demiştir (TBMM Zabıt Ceridesi, C. 23, 22 Mart 1926)

10 Ağustos 1928 gecesi Atatürk'ün meşhur "*Sarayburnu Konuşması*" ile harf inkılâbı süreci hızlanmıştır. Mustafa Kemal, Cumhuriyet Halk Partisi'nin Sarayburnu'nda düzenlediği ve halkın da katıldığı eğlencede, yazı devrimini müjdeleyen tarihsel söylevi şu şekildedir (Şimşir, 2008):

> "*Arkadaşlar, güzel dilimizi ifade etmek için yeni Türk harflerini kabul ediyoruz. Arkadaşlar, bizim güzel, ahenktar, zengin lisanımız yeni Türk harfleriyle kendini gösterecektir. Asırlardan beri kafalarımızı demir çerçeve içinde bulunduran, anlaşılmayan ve anlayamadığımız işaretlerden kendimizi kurtarmak mecburiyetindeyiz. Lisanımızı muhakkak anlamak istiyoruz. Bu yeni harflerle behemehâl pek çabuk bir zamanda mükemmel surette anlayacağız. Ben buna eminim. Siz de emin olunuz-Şimdi Yeni Türk Elifbası ile yazdığım bu notları bir arkadaşa okutacağım; dinleyiniz, göreceksiniz ki çok kolay yazılmakta ve okunmaktadır.*"

Bu inkılâbın lideri ve mimarı olan Atatürk'ün o gün yapmış olduğu konuşma bütün yurtta büyük bir ilgi uyandırmış ve heyecan yaratmıştır. Konuşmada halkın büyük bir heyecan ile beklediği inkılap, yeni "*Türk Harfleri*" olarak kamuoyuna sunulmuş ve böylece harf inkılâbının hazırlık dönemi bitmiş, başlama ve uygulama dönemi başlamıştır (Kavcar, 1981 & Oguzkan, 1969). Gazi, hazırlamış olduğu bir metni okuması için Falih Rıfkı Atay Bey'e vermiştir. İlgili metin şu şekildedir (Ayın Tarihi, No: 53, 1928):

> "*Bu gece ve her zaman, her yerde olduğu gibi burada halk ile karşı karşıya bulunduğum sırada çok büyük bir heyecan karşısında kalıyorum. Bu, kalplerdeki heyecanların bir noktada birleşmesidir. Bu kuvvetin, bu kadar maşeri olması, onun milletin ruhundan çıkmasındadır. Bütün dünyanın gördüğü bu kuvvet en büyük vasıflarla tavsif olunmağa lâyıktır. Bir millet hayatiyet gösterdiği zaman, o milletin yepyeni bir safha açmakta olduğuna şüphe edilemez.*"

Atatürk bu söylevinde halka "*arkadaş*" diye hitap etmiş ve halkın içinde olduğu günde bu haberi "*müjde*" şeklinde aktarmıştır. Ayrıca resmi olarak görevlendirilen Dil Encümeni çalışmalarına bizzat katılmıştır. Bununla beraber bu açıklamayı İstanbul'da yapması buradaki halka değer vermesinin bir göstergesi olmuştur. Çünkü Millî Mücadele'den sonra yönetimin Ankara'ya taşınması nedeniyle yüzyıllar boyu başkentlik yapmış İstanbul kenti ile halkının da yoğun katılımının sağlanması düşüncesi etkili olmuştur. Atatürk'ün düşüncesine göre bu konuşmadan sonra, Türk toplumu iki yıl gibi sürede bu alfabeyi öğrenmiş olacaktı. Bu yapılan çalışmanın iki yıl içinde tamamlanamayacağını düşünenler de olmuştur. Özellikle İngiliz Büyükelçisi Sir George Clerk en az beş yıl gerektiğini belirtmiştir. Ayrıca Amerikan Büyükelçisi Grew'de yazı devrimi ile ilgili rapor[13] hazırlayıp Amerika'ya göndermiş ve bu raporda, iyimser bir tablo çizildiğini ama 2 yıllık sürenin uzayacağını dile getirmiştir (Şimşir, 2008).

Dil encümeni tarafından hazırlanan Yeni Alfabe, 25 Ağustos 1928 tarihinde Dolmabahçe Sarayında mebuslar, edipler, şairler ve gazetecilere anlatılmıştır. Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal (Atatürk), Büyük Millet Meclisi Başkanı Kâzım (Özalp), Başbakan İsmet (İnönü), İçişleri Bakanı Şükrü (Kaya), Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü (Aras), Kolordu Komutanı Şükrü Naili Paşa, İstanbul Vali Vekili ve Belediye Başkanı Muhittin (Üstündağ), Dil Encümeni üyelerinden Falih Rıfkı (Atay), Yakup Kadri (Karaosmanoğlu), Ruşen Eşref (Ünaydın), Ahmet Cevat (Emre), İbrahim Necmi (Dilmen) toplantıya katılanlar arasında olmuştur.

---

[13]Washington'a gönderdiği raporda, yeni yazıya geçişle birlikte okur sayısının düştüğü ve insanların her gün okumaya alışık olduğu gazetelerden bir anda yoksun kaldığını belirtmiştir. Fransızca bilenler, o günlerde Cumhuriyet, Milliyet, Akşam gibi Fransızca baskı yapan gazetelere yönelmiş ve böylece Türkçe gazetelerin satışı düşerken, Fransızca baskıların satışı yükselmiştir (Şimşir, 2008).

Yapılan üç toplantının ilkinde yeni yazı teknikleri ve imla kuralları hakkında İbrahim Necmi Dilmen[14] tarafından bilgi verilmiştir. 28 Ağustos 1928 tarihinde yapılan ikinci toplantıda İbrahim Necmi Dilmen'in verdiği konferans ile ilgili düşünceler alınmış ve cevaplandırılmıştır. 29 Ağustos 1928 tarihinde yapılan üçüncü toplantıda devrimle ilgili tartışılan konulara açıklık getirilmiş ve Başbakan İsmet İnönü tarafından beyanatlarda bulunulmuştur (Ergin, 1977). İsmet İnönü bu beyanatlarında, Arap Harflerinin yerine Latin Alfabesi esasına dayanan Türk Harflerini kabul etmekten başka çare olamayacağını dile getirmiştir. Bu toplantılardan sonra harf seferberliği çalışmalarına başlanmıştır.

Latin esasına dayanan yeni Türk Alfabesi 1 Kasım 1928 tarihinde TBMM'ye teklif edilen 1353 sayılı bu kanun 11 maddeden oluşmuştur. İlgili komisyon on beş dakika incelemiş, İsmet Paşa ile beraber iki vekil konuşma yapmış[15] ve hemen oylanmıştır. Olumsuz oy kullanan çıkmamıştır. TBMM'de oy birliği ile kabul edilen kanun şu şekildedir (TBMM Zabıt Ceridesi, C. 5, S. 1, 3 Kasım 1928):

- Birinci Madde: "*Şimdiye kadar Türkçe yazmak için kullanılan Arap harfleri yerine Latin esasından alınan ve merbut cetvelde şekilleri gösterilen harfler (Türk harfleri) unvan ve hukuku ile kabul edilmiştir*",
- İkinci Madde: "*Bu kanunun neşri tarihinden itibaren Devletin bütün daire ve müesseslerinde ve bilcümle şirket, cemiyet ve hususî müesseselerde Türk harfler ile yazılmış olan yazıların kabulü ve muameleye konulması mecburidir*",
- Üçüncü Madde: "*Devlet dairelerinin her birinde Türk harflerinin Devlet muamelâtına tatbiki tarihi 1929 kânunusanisinin birinci gününü geçemez. Şu kadarki evrakı tahkikiyle ve fezlekelerinin ve ilâmların ve matbu muamelât cetvel ve defterlerinin 1929 haziranı iptidasına kadar eski usulde yazılması caizdir. Verilecek tapu kayıtları ve senetleri ve nüfus ve evlenme cüzdanları ve kayıtları ve askerî hüviyet ve terhis cüzdanları 1929 haziranı iptidasından itibaren Türk harfleriyle yazılacaktır*",
- Dördüncü Madde: "*Halk tarafından vaki müracaatlardan eski Arap harfleriyle yazılı olanların kabulü 1929 haziranının birinci gününe kadar caizdir. 1928 senesi kânunu evvelinin iptidasından itibaren Türkçe hususî veya resmî levha, tabelâ, ilân, reklâm ve sinema yazıları ile kezalik Türkçe hususî, resmî bilcümle mevkut, gayri mevkut gazete, risale ve mecmuaların Türk harfleriyle basılması ve yazılması mecburidir*"
- Beşinci Madde "*1929 Kânunusanisi iptidasından itibaren Türkçe basılacak kitapların Türk harfleriyle basılması mecburidir*."

Adı geçen kanun çerçevesinde 1930 yılı Haziran ayına kadar resmi hususi kayıtlarda Arap alfabesi kullanmasına; para, hisse senedi, bono, ve tahvilat, pul ve sair kıymetli evraklarda

---

[14]İbrahim Necmi Dilmen, Selanik'te 1889 yılında doğmuştur. Hukuk okumuş ve İstanbul Darülfünun'da ders vermiştir. Milliyet gazetesinde Harf İnkilabı'nı destekleyen yazılar yazdığı dönemde Atatürk'ün dikkatini çekmiştir. Dolmabahçe Sarayı'nda Harf Devrimi ile ilgili konferanslar vermiştir. Türk Dil Kurumu kurucuları arasında olup, Atatürk'ün Güneş Dil Teorisi'ni desteklemiştir (Levend, 1972).

[15]İsmet İnönü Meclis'te; "*Türk Harfleri Kanunu Lâyihası mevzuu üzerinde söyleyeceklerim açık ve kısadır. Büyük Reisi Cumhur Hazretleri'nin işaret buyurdukları gibi Türk harfleri ile büyük Türk Milleti yeni bir nûr âlemine girecektir. Biz buna samimiyetle ve vicdanî bir itimatla inanıyoruz. Teşebbüs esasen milleti cehaletten kurtarma teşebbüsüdür. Tecrübelerimizle memleketin her tarafında yakından gördük ki; Türk Alfabesi ile bu milletin okuma yazma mücadelesine girmesi her tarafta büyük bir açılma, büyük bir kolaylık vermiştir...*" demiştir (TBMM Zabıt Ceridesi, C. 5, Devre: 3, Sene 2, 1 Kasım 1928)

değiştirilmedikleri müddetçe geçeri sayılmasına izin verildi (TBMM Zabıt Ceridesi, C. 5, S. 1, 31 Ekim 1928).

Mustafa Kemal Paşa,1 Kasım 1928 tarihinde TBMM üçüncü dönem ikinci toplanma yılı açış konuşmasında Latin harfleri kabulü hakkında şu konuşmayı yapmıştır (Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri I-III):

> "*Efendiler! Türk harflerinin kabulüyle hepimize, bu memleketin bütün vatanini seven yetişkin evlatlarına mühim bir vazife teveccüh ediyor; bu vazife, milletimizin kâmilen okuyup yazmak için gösterdiği şevk ve aşka bilfiil hizmet ve yardım etmektir. Hepimiz, hususi ve umumi hayatımızda rasgeldiğimiz okuyup yazma bilmeyen erkek kadın, her vatandaşımıza öğretmek için tehalük göstermeliyiz, bu milletin asırlardan beri hallolamayan bir ihtiyacı birkaç sene içinde tamamen temin edilmek, yakın ufukta gözlerimizi kamaştıran bir muvaffakiyet güneşidir. Hiçbir muzafferiyetin hatlarıyla kıyas kabul etmeyen bu muvaffakiyetin heyecan içindeyiz. Vatandaşlarımızı cehaletten kurtaracak bir sade muallimliğin vicdan-i hazzı mevcudiyetimizi işba etmiştir.*"

Bunlarla birlikte Meclis'te yeni Türk Harfleri Kanunu'yla ilgili 5 Kasım 1928 tarihinde mali yönü ile ilgili çalışmalarda yapılmıştır (Şimşir, 2008).

Bütün yayımların ve resmî belgelerin bir günde yeni harflerle yazılması imkânı bulunmadığından, adı geçen kanunda uygulamanın aşamalı olması öngörülmüştür. Kişilerin, toplumun ve resmi kuruluşların yeni harfleri öğrenip yazabilmeleri için "*19 aya kadar varan*" üç aşama saptanmıştır. Buna göre, devlet işlerinde son tarih 1 Ocak 1929 olarak belirlenmiştir. Bunun yanı sıra Ticaret defterleri, mahkeme ilamları, dilekçeler için süre 1 Haziran 1929 ve basılı evrak ve tutanaklar için verilen süre ise 1 Haziran 1930 tarihi olmuştur (**TBMM Zabıt Ceridesi**, C. 5, S. 1, 3 Kasım 1928 & Turan, 1999).

Bernard Lewis, Harf Devrimi hakkında Modern Türkiye'nin Doğuşu adlı eserinde şu değerlendirmeyi yapmıştır (Lewis, 2009):

> "*Harflerin değişiminin altında yatan temel amaç toplumsal ve kültürel alanda çok da uygulamaya veya eğitime dönük değildi. Halkını bu alfabeyi kabule zorlarken Mustafa Kemal, aslında geçmişin kapısını kapatıyor ve geleceğe doğru bir kapı açıyordu.*"

Yunus Nadi'ye (Abalıoğlu) göre ise asıl hedef *Türkiye'yi gerçekten ve maddi olarak Avrupa ile birleştirmek* olmuştur. Feroz Ahmad ise *Harf Devrimi ile Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin İslam dünyası ile bağlarını diğer reformlardan daha fazla gevşetmiştir* (Ahmad, 2014) şeklinde değerlendirdiği görülmektedir.

B. MİLLET MEKTEPLERİNİN AÇILIŞI ve FAALİYETLERİ

Yeni Harf Kanunu'nun uygulanması ile ilgili olarak atılan adımlarından biriside "*Millet Mektepleri*" olmuştur.[16] Millet Mektepleri, okuma-yazmayı hızlı bir şekilde geniş halk kitlesine öğretmek için başka ülkelerdeki "Halk Eğitimi" çalışmalarından esinlenerek ve Türkiye koşulları göz önüne alınarak uygulamaya konulmuştur. Böyle bir uygulamaya gidileceği ilk kez 1 Kasım 1928'de Başbakan İnönü tarafından şu şekilde dile getirilmiştir (İnönü'nün Söylev ve Demeçleri (1919-1946):

---

[16]Uluslararası anlamda bu hızlı ve başarılı uygulama dikkat çekmiştir. National Geographic dergisi Ocak 1929 sayısında *Türkiye Okula Gidiyor* başlığıyla Türkiye'de bulunan tüm vatandaşların yeni harfleri yediden yetmişe öğrenmek için çalıştığını anlatan bir makale de yayınlamıştır. Bu yeni alfabenin sadece okullarda değil tüm alanlarda öğrenilmeye çalışıldığını belirtmiştir. Çeşitli fotoğraflarla bu makaleyi desteklemiştir (National Geographic, Bölüm 55, No:1, Washington, 1929).

"*Hükümet halktaki sevinci de göz önünde bulundurarak bir an önce okuma-yazma oranını halkın tüm katmanlarına yayabilmek için ciddi çalışmalar yapacaktır. Hükümet bütün memlekette Millet Mektepleri halinde işinde, tarlasında, fabrikasında çalışan vatandaşların ayaklarına getirilen kolaylıklarla, öğretici öğretmenlerle, kolay bulunacak vasıtalarla, bu yeni alfabeden tamamen yararlanmaları için bütün çalışmalarını şart edecektir.*"

Bu uygulama, tüm kentlerde bütün yurdu kapsayacak ve vatandaşlar, işlerinin en uygun olduğu dönemlerde, 2 ya da 4 ay süreyle açılacak kurslara devam edeceklerdi. Uygun zaman bulamayan ve kurslara devam edemeyenler için de bir gezici öğretmenler örgütü oluşturulacaktı. Bütün devlet memurları Millet Okulları için elbirliği ile çalışacaklardı (Turan, 1999).[17]

Başbakan İsmet İnönü'nün açıklamasından sonra Millet Mektepleri ile ilgili olarak 52 maddelik ayrıntılı bir talimatname hazırlanmıştır. "*Millet Mektepleri Talimatnamesi*" adını taşıyan bu program, 8 Kasım 1928'de "Şura-yı Devlet" tarafından incelendikten sonra 11 Kasım 1928 tarihli kararname ile kabul edilmiştir. Adı geçen kararname, 24 Kasım 1928 tarihinde yayınlanması ile *Birinci Millet Okulları Talimatnamesi* yürürlüğe girmiştir. Bu talimatname ile hiç okuma-yazma bilmeyen vatandaşlara yeni Türk harfleri ile okuma-yazmayı öğrenmeleri için 4 ay süreli A kursları ve okuma-yazma bilenlere 2 ay süreli B kursları açılmıştır (Resmî Gazete, 24 Kasım 1928).

İlk Millet Okulları Talimatnamesinin bir yıllık uygulama süreci sonunda bazı eksiklikler saptanmıştır. Bu eksiklikler, kurum veya memurların görev dağılımları ve bu konu hakkında mali işlerin düzenlenmesi olarak karşımıza çıkmıştır. 22 Eylül 1929 tarihinde yeni bir *İkinci Millet Okulları Talimatnamesi*'nin yayınlandığı görülmektedir (TC. Maarif Vekâleti Millet Okulları Teşkilatı Talimatnamesi, 1929). Bu yeni talimatnamede A dershanelerinin görevi, hiç okuma yazma bilmeyen ya da Arap harflerini bilen vatandaşları okur-yazar hale getirmek; B dershanelerinin amacı ise A dershanelerini bitirmiş ve okuma-yazmayı öğrenmiş olan vatandaşları, yaşamlarında gereksinim duyabilecekleri pratik bilgilerle donatmak şeklinde değiştirilmiştir (Şahin, 1992).

Birinci ve İkinci Millet Okulları Talimatnameleri çerçevesinde beş ayrı okul açıldığı görülmektedir (TC. Maarif Vekâleti Millet Okulları Teşkilatı Talimatnamesi, 1929 & Bozkurt, 2009):[18]

1- Sabit Millet Okulları: Genellikle okul, kahvehane, cami odası, sosyal toplantı yerleri gibi halkın toplanabileceği mekânlarda eğitim-öğretim etkinlikleri sürdürülmeye çalışılmıştır. Sabit Millet Okullarının açıldığı yerler genelde nüfusu yoğun yerleşim yerleri olmuştur. Ankara, Afyonkarahisar, Bursa, İstanbul, İzmir, Mersin gibi kent merkezlerinde açılan Sabit Millet Okulları'dır.

2- Seyyar Millet Okulları: Milli eğitim Bakanlığı resmi teşkilatının henüz oluşmadığı yerlerde, okuma-yazma etkinliklerini seyyar muallim üstlenmiştir. Bu okullar, kış ve yaz olmak üzere iki devrede faaliyette bulunmuştur. Kış Heyeti, Kasım ayından Şubat ayı sonuna kadar çalışmalarını sürdürmüştür. Millet Mektebi bulunmayan ve Kış Heyeti gönderilemeyen bölgelere yaz dershaneleri açılmıştır. Bu tür

[17]Bu seferberlik için The Newyork Times tarafından "*Eğitim Alanında Yiğitçe Bir Atılım*" denilmiştir (**The Newyork Times**, 3 Ocak 1929).

[18]**T.C. Maarif Vekâleti, Millet Okulları Teşkilatı Talimatnamesi**, Ankara, 1929, s. 5; Bkz. İbrahim Bozkurt, Birgül Bozkurt, *"Yeni Alfabenin Kabulü Sonrası Mersin'de Açılan Millet Okulları ve Çalışmaları"*, **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi**, S. VIII/18-19, Bahar-Güz 2009, s. 117-135.

ISSN - 2616 - 936X

okullar yurt genelinde eğitim imkânından uzak köy, kasaba ve yayla gibi bölgelerde verilmiştir.

3- Özel Millet Okulları: Özel ya da devlet kuruluşlarının personelini okur-yazar duruma getirmek amacıyla açılan okullardır. Millet Okulları'nın daha çok vatandaşa ulaşabilmesi ve okur-yazar oranını artırabilmek amacıyla değişik yerlerde ve kurumlarda Özel Millet Okulları açılmıştır. Halkın kendisine yakın bir fabrika ya da benzeri bir işletmenin personeline okuma-yazma öğretebilmek amacıyla açılmış bulunan bu okullardan yararlanabilmesi sağlanmaya çalışılmış ve kitap, kalem, defter vb. okul araçları ücretsiz olarak dağıtılmıştır. Sabit Millet Mektepleri gibi Ankara, Bursa, İstanbul ve İzmir gibi kent merkezlerinde açılmıştır.

4- Köy Yatı Dershaneleri: Millî Eğitim Bakanlığı'nın ulaşamadığı okulsuz köylerde, çocuklara okuma-yazma öğretmek amacıyla açılan dershanelerdir. Burada okuma-yazma öğrenen çocuklardan daha sonra köylerine döndüklerinde diğer çocuklara okuma-yazma öğretmeleri amaçlanmıştır. Adı geçen mektepten Afyonkarahisar'da beş, Kastamonu, Tosya, Tekirdağ'da birer adet açılmıştır.

5- Halk Okuma Odaları: Okuma-yazma öğrenen vatandaşların okumalarını geliştirmek ve yaşamlarında pratik bilgiler edinebilmeleri için 1930 yılında Halk Okuma Odaları isimli dershaneler açılmıştır.

Millet mekteplerinin yurt geneli verilerine baktığımızda, 1928-1933 yılları arasında dershane sayısı A kategorisinde 32.123 erkek, 11.996 kadın; B kategorisinde 7.876 erkek, 2.025 kadın olmak üzere toplam 54.020 dershane açılmıştır. Öğretmen sayısı, A kategorisinde 30.134 erkek, 7.960 kadın; B kategorisinde 6.474 erkek, 2.120 kadın olmak üzere toplam 46.688'dir. Dershanelere, A kategorisinde 1.254.176 erkek, 702.870 kadın; B kategorisinde 244.413 erkek, 104.007 kadın olmak üzere toplam 2.305.466 öğrenci devam etmiştir. Dershanelere devam edenlerden A kategorisinde 627.766 erkek, 276.294 kadın; B kategorisinde 157.339 erkek, 63.517 kadın olmak üzere 1.124.916 öğrenci başarı göstererek diploma almaya hak kazanmıştır. Okul dışı eğitim alanlarından sınava girip başarılı olanlar ise A kategorisinde 76.141 erkek, 21.465 kadın; B kategorisinde 21.843 erkek, 2.784 kadın olmak üzere 122.233 kişi diploma almaya hak kazanmıştır (1928-33 Millet Okulları Faaliyeti İstatistiği, No: 28 & Yüceer, 1973). Genel toplama baktığımızda ise, A kategorisinde 703.907 erkek, 297.759 kadın; B kategorisinde 179.183 erkek, 66.300 kadın olmak üzere 883.090 erkek ve 364.059 kadın diploma almaya hak kazanmıştır. Erkek ve kadın toplam mezun sayısı 1.247.149 kişi olarak ortaya çıkmaktadır. 1929-1933 yılları arasında Millet Okullarına devam edenlerin sayısı 2.305.466 olduğuna göre bunların 1.058.317 kişisi diploma almaya hak kazanamamıştır (Perin, 1987).[19]

Ankara'da 1928-1933 yılları arasında A ve B olmak üzere 1.111 dershane açılmıştır. 1.119 öğretmenin görev aldığı bu dershanelerde 19.971 kişi dershanelere devam etmiştir. 31.164 erkek ve 4.246 kadın olmak üzere dışarıdan sınavı verenlerle birlikte 36.799 kişi diploma almaya hak kazanmıştır. İstanbul'da ise, 1928-1929 döneminde 2.204 dershane açılmıştır. 2.204 öğretmen görev aldığı dershanelerde 44.650 erkek ve 68.370 kadın olmak üzere toplam 113.020 kişi bulunmaktadır. Bu dershanelerden 40.141 erkek ve 52.495 kadın olmak üzere 92.636 kişi mezun olmuştur. Bursa'da A ve B olmak üzere toplam, 4.755 dershane açılmış ve bu dershanelerde 2.322 öğretmen görev yapmıştır. 112.305 erkek ve 115.337 kadının devam ettiği bu dershanelerden 55.460 erkek ve 48.882 kadın olmak üzere toplam 104.342 kişi

[19] 1929-1933 arasında 1.247.149 kişinin diploma aldığına göre, bu halk okullarının söndüğü bir dönem olan 1933-1936 sürecinde diploma alanların sayısının 2.000.546 milyona ulaşması olasılığı zayıf görülmektedir (Perin, 1987).

diploma alarak mezun olmayı başarmıştır (1928-33 Millet Okulları Faaliyeti İstatistiği, No: 28 & Yüceer, 1973).[20]

Millet Mektepleri, 1933'ten sonra 3 yıl daha faaliyet göstermiştir. Kuruluş yılı olan 1928-1929 döneminde 20.489 olan dershane sayısı, 1935-1936 döneminde 2.274'e düşmüştür. Ayrıca öğrenci sayısı başlangıçta 1.045.500 kişi iken, dönem sonunda 59.206'ya kadar inmiştir (1928-33 Millet Okulları Faaliyeti İstatistiği, No: 28). Bu sayısal düşüş ise Millet Mekteplerinin okuma-yazma amacına ulaştığı ve halkın büyük bir kısmının okur-yazar haline geldiği şeklinde yorumlamak mümkündür. Bu sayısal veriler 1929 yılında Devletin ilgisi ile beraber artmış ve teftiş heyetlerinin sıkı denetimleri ise 1933 yılına kadar titizce sürdürülmüştür. 1933 yılında sonra ise denetimlerin azalması ile adı geçen okullara gelenlerin sayısının da azalmasına sebep olmuştur (Albayrak, 1995). 1928-1933 yılları arası Millet okullarının beş yıllık çalışması şu şekilde özetlenebilir (Şimşir, 2008):

Tablo-1: 1928-1933 yılları arası Millet okullarının beş yıllık çalışması

Yıllar	Dershane	Öğretmen	Devam Eden	Başaran	Başarı Oranı
1928-29	20489	16922	1054500	526881	50,39
1929-30	12937	11307	544534	245663	45,11
1930-31	9602	8940	352902	172322	48,82
1931-32	5915	5437	205349	99491	48,44
1932-33	5107	4084	157639	80559	51,10
Toplam	**54050**	**46690**	**2305924**	**1124916**	**48,78**

Tablo-2: 1928-1931 yılları arasında Millet Okullarından mezun olan öğrenci sayısı (BCA, 030.01./90.559.2.):

Yıllar	Erkek	Kadın	Toplam	Başarı Oranı
1928-29	397476	199534	597010	41,13
1929-30	180255	82168	262423	18,08
1930-31	144446	43865	188311	12,97

Latin alfabesinin benimsenmesi ve bunu izleyen okuma yazma seferberliği ile okur-yazarlık oranında büyük bir artış sağlanmıştır. Özellikle Millet Mektepleri'nin çalışmalarıyla okuyup yazabilen nüfusun oranı 1928'de yaklaşık %8 iken, 1935'te %20'nin üzerine çıkmıştır. Bu oran ilerleyen yıllarda kademeli olarak artış göstermeye devam etmiştir (Ahmad, 2014).

[20]Bursa Millî Eğitimi'nden gönderilen bilgiye göre şehirde 1060 dershane açıldı. Ocak ayının sonuna kadar 54.764'ü kadın 47.647'si erkek olmak üzere 102.411 kişinin kayıt için başvurduğu anlaşılmaktadır (Cumhuriyet, 4 Şubat 1929)

ISSN - 2616 - 936X

SONUÇ

Türkler kültürel olarak yaşadıkları ve medeniyet kurdukları Orta Asya'nın iç kesimlerimle kendilerine ait Göktürk (Köktürk) alfabesini uzun yıllar kullanmıştır. Daha sonra Budizm inancının ve yerleşik yaşama geçişin etkisiyle Uygur alfabesini kullanmaya başlamıştır. Bu süreç Türklerin, Selçuklu Devleti birlikte Anadolu ve Orta Doğu'ya gelmesiyle farklı bir hal almıştır. Türkçe önce İran sınırlarında devlet kurmaları nedeniyle Farsça'dan daha sonra İslamiyet'i kabul etmelerinin akabinde Arapça'dan etkilenmiştir. Halkın konuştuğu dil Türkçe olmasına karşın edebiyatta Farsça ve inanç noktasında Arapça'dan etkilenerek Osmanlıca dediğimiz lisana dönüşmüştür. Arap harfleri kullanımı ile birlikte kullanılan Türkçe'deki en büyük değişimlerden birisi gelişmiş Batı'daki matbaanın Latin harfleriyle kullanmasından kaynaklı zorluklar olmuştur. Osmanlı Devleti'nde harf inkılabı ile ilgili birkaç değişiklik girişimleri olsa da bu gerçekleşmemiştir.

Cumhuriyeti kuran kadro birçok yenilik yapmıştır. Bu yeniliklerin en öne çıkardan birisi Arap alfabesi yerine Latin harflerinin kullanımına geçilmesi olmuştur. Bu geçiş esnasında alfabenin yeninden düzenlemesi fikirleri de ortaya atılmasına rağmen o dönemde ülkeyi yöneten Kadro tarafından gelişmiş Batı'nın kullandığı Latin Alfabesi tercih edilmiştir. 1 Kasım 1928 tarihinde TBMM'de kabul edilen yasa ile bu geçiş resmi olarak başlamıştır. Halkın okuma-yazma oranının artırılması da hedefler arasında olmuştur. Harf İnkılabının toplumda yaygınlaştırılması ve okuma yazma oranının artırılması içinde yaygın eğitim kurumları devreye sokulmuştur. Bu kapsamda Millet Mektepleri açılmış ve iki yıllık program hazırlanmıştır. Bu süreç 1933 yılına kadar aralıksız devam etmiş daha sonra yavaşlamıştır.

Harflerin dönüşümünü ülke içinde istemeyen bazı gruplarda mevcuttu. Buna karşın siyasi iradenin kararlı tutumu sonrası değişim gerçekleşmiştir. Dünyada kullandığı alfabeyi ve harfleri değiştiren bazı ülkelerde vardı. Harf İnkılabı olarak nitelendirilen dönüşümün gelişmiş ülkelere hızla entegre olmak gibi avantajları olsa da uzun yıllar halkın kullandığı dil kaynaklı kültürün birden değişmesi de o dönemde bazı sorunları beraberinde getirmiştir.

KAYNAKÇA

Adıvar, H. E., (1962), **Türkün Ateşle İmtihanı**, Can Yayınları, İstanbul.

Ahmad, F., (2014), **Modern Türkiye'nin Oluşumu**, Kaynak Yayınları, İstanbul,

Akyüz, A., (1982), **Türk Eğitim Tarihi: Başlangıcından 1982'ye Kadar**, Ankara Üniversitesi BYYO Basımevi, Ankara.

Albayrak, M., (1995), "*Millet Mekteplerinin Yapısı ve Çalışmaları*", Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, C. 1, Ankara.

Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri I-III.

Avcı, C., (2000), **III. Dönem Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Yapısı ve Faaliyetleri (1927- 1931)**, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara.

Ayın Tarihi, Ağustos 1928, No: 53.

Başlangıcından Günümüze Türkiye Cumhuriyeti Tarihi, (2011) (Edt.) Temuçin F. Ertan, 2. Basım, Siyasal Kitabevi, 2. Basım, Ankara.

Bayur, Y. H., (1991), **Türk İnkılabı Tarihi**, C. 1-Kısım 2, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.

Bilgin, A., (2007), "*Şemseddin Sami'nin Edebiyatla İlgili Eserleri ve Görüşleri*", **Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, S. 39, Erzurum.

Bostancı, N., (2002), **Cumhuriyetimiz**, Vadi Yayınları, Ankara.

Bozkurt, İ.; Bozkurt B., (2009), *"Yeni Alfabenin Kabulü Sonrası Mersin'de Açılan Millet Okulları ve Çalışmaları"*, **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi**, S. VIII/18-19.

Castagne, J., (1926), "Le Congres de Turgologie de Bakou en Mars 1926", Revve du Mende Musulman, C. 63, Paris.

CCA, 030.01./90.559.2.

Cumhuriyet, 4 Şubat 1929, s. 1-5.

Demircan, Ö., Erözden A., (1992), **Yazı Devrimi Kaynakçası**, Dilbilim Araştırmaları, 1992.

Ergin O. N., (1977), **Türk Maarif Tarihi**, C. 3, İstanbul, Eser Matbaası.

Hâkimiyet-i Milliye, 27 Haziran 1928.

Gökalp, Z., (Teşrinievvel 1327), "*Osmanlı İmlasının Tarihi 2",* Genç Kalemler, C. 2, No. 11, s. 178-180.

İnalcık, H., (1993), 13. **Osmanlı Araştırmaları**, İstanbul, 1993.

İnönü'nün Söylev ve Demeçleri (1919-1946), (1946), Türk Devrim Tarihi Enstitüsü Yayınları, İstanbul, 1946.

İslam Ansiklopedisi, (1989), C. 2.

Kansu, M. M., (2009), **Erzurum'dan Ölümüne Kadar Atatürk'le Beraber**, C. 1, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.

Karal, E. Z., (2011), **Islahat Fermanı Devri (1861-1876)**, C. 7, Türk Tarih Kurumu, Ankara.

Karal, E. Z., **Birinci Meşrutiyet ve İstibdat Devri**, Türk Tarih Kurumu, Ankara, s. 406.

Kavcar, C., (1981), *"Yazı Devrimi-Dil ve Eğitime Getirdiği Kolaylıklar"*, **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi**.

Kırpık, G., (2014), Türk Eğitim Tarihi, Otorite Yayınları, Ankara.

Kili, S.; Gözübüyük, A. Ş, (2000), **Türk Anayasa Metinleri, Sened-i İttifaktan Günümüze**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.

Korkmaz, Z., (1974), **Cumhuriyet Döneminde Türk Dili**, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları, Ankara.

Levend, A.S., (1972), **Türk Dilinde Gelişme ve Sadeleşme Evreleri**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1972.

Lewis, B., (2009), **Modern Türkiye'nin Doğuşu**, Arkadaş Yayıncılık, Ankara.

Mert, A., (2015), "*Doç. Dr. Hatice Şirin User'in Başlangıcından Günümüze Türk Yazı Sistemleri Adlı Eseri Üzerine*", Teke Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi, S. 4/2.

National Geographic, (1929), Bölüm 55, No:1, Washington, "*Türkey Goes To Scholl*".

Oğuzkan, F., (1969), **Devrimci Atatürk**, Hastaş Eğitim Yayınları, Yenilik Basımevi, İstanbul, 1969, s. 36.

Özerdim, S. N., (1998), **Yazı Devriminin Öyküsü**, Yenigün Matbaası, Ankara.

Perin, C, (1987), **Atatürk Kültür Devrimi**, 4. Baskı, İnkılap Kitapevi, İstanbul 1987, s. 76.

Resmî Gazete, 3 Nisan 1926, Maarif Teşkilâtına Dair Kanun.

Rossi, E., (1929), "II Nuovo Alfebeto Latino Introdutto İn Turchia", Oriento Moderno, C. 9, S. 1, Genaio.

Şahin, M., (1992), *"Bir Halk Eğitim Çalışması Örneği Olarak Millet Okulları",* Çağdaş Türkiye Araştırmaları Dergisi, C. 1, S. 2.

Sami, Ş., (1897), Lisan **ve Edebiyatımız**, Tercümanı Hakikat.

Sırrı, A. S., (1985), *"Latin Harfleri Meselesi"*, **Belgelerle Türk Tarihi Dergisi**, 1985.

Sungu, İ, (1940), **Yeni Osmanlılar ve Tanzimat**, Maarif Vekâleti Basımevi, Ankara.

Şimşir, B.N., (2008), **Amerikan Belgelerinde Türk Yazı Devrimi**, 2. Baskı, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.

Şimşir, B.N., (2008), **Türk Yazı Devrimi**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.

TBMM Zabıt Ceridesi, C. 5, Devre: 3, Sene 2, 1 Kasım 1928.

TBMM Zabıt Ceridesi, C. 5, S. 1, 3 Kasım 1928.

TBMM Zabıt Ceridesi, C. 5, S. 1, 31 Ekim 1928.

T.C. Maarif Vekâleti Millet Okulları Teşkilatı Talimatnamesi, (1929), Ankara.

The Newyork Times, 3 Ocak 1929.

Tokgöz, E., (2009), **Türkiye'nin İktisadi Gelişme Tarihi**, İmaj Yayıncılık, Ankara.

Tongul, N., (2004), *"Türk Harf İnkılâbı"*, **Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi**, S. 33-34, Mayıs-Kasım 2004.

Toynbee, A. J., (1929), **The Adoptation of the Latin in Place of the Arabic Alphabet in Turkey and in the Turkish States Members of the U.S.S.R. (1918-1928)**, Survey of International Affairs, London.

Toprak, Z.; Sadoğlu H., (2009), "*Türkiye'de Ulusçuluk ve Dil Politikaları*", **Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi**.

Turan, Ş., **Türk Devrim Tarihi**, (1999), C. 4., Bilgi Yayınevi, Ankara.

Uca, UA., (2001), "*Mirza Fethali Ahundzade'nin Türk Dünyası'na Hizmetleri*", **Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, S. 17, Erzurum.

Ulu, C., (2014), "*Osmanlıda Alfabe Tartışmaları ve Latin Alfabesinin Kabulü Sürecinde Mustafa Kemal'in Çıktığı Yurt Gezileri: Tekirdağ Örneği*", Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi, C. 33, S. 55.

Ülkütaşır, Ş.M., (1973), **Atatürk ve Harf Devrimi**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

Yüceer, S., (1973), *"Türkiye'nin Aydınlanma Sürecinde Bir Kültür Devrimi Millet Okulları"*, Ellinci Yılda Tarihten Geleceğe, Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara, 1973.

1928-33 Millet Okulları Faaliyeti İstatistiği, (1934), No: 28, Maarif Vekâleti Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü, Devlet Matbaası, İstanbul.